

NORGES HØYESTERETT

Den 5. oktober 2021 ble det av Høyesteretts ankeutvalg med justitiarius Øie og dommerne Indreberg og Kallerud i

HR-2021-1947-U, (sak nr. 21-119944STR-HRET), straffesak, anke over dom:

A (advokat Arild Karl Humlen)

B (advokat Camilla Høie)

mot

Påtalemyndigheten

truffet slik

B E S L U T N I N G :

- (1) Saken gjelder anker over lagmannsrettens lovanvendelse og straffutmåling i en sak om grovt trygdebedrageri og ulovlig bruk av en utlendings arbeidskraft.
- (2) Søskenparet A, født 00.00.1987, og B, født 00.00.1985, er satt under tiltale for overtredelse av:

«I Straffeloven § 372, jf. § 371 bokstav b

for med forsett om å skaffe seg eller andre en uberettiget vinning å ha brukt uriktig eller ufullstendig opplysning, endret data eller datasystem, disponert over et kredittkort eller debetkort som tilhørte en annen, eller på annen måte uberettiget påvirket resultatet av en automatisert databehandling, og derved voldt tap eller fare for tap for noen. Bedrageriet er grovt fordi det særlig legges vekt på at det har hatt til følge en betydelig økonomisk skade og/eller det er begått ved flere anledninger eller over lengre tid.

Grunnlag:

a)

Gjelder nr. 1 A.

I periodene fra 20. desember 2017 til 30. oktober 2018, 1. november 2018 til 3. desember 2018 og 13. desember 2018 til 12. juli 2019, forledet hun ansatte ved NAV til å utbetale til seg til sammen kr 631 794,-, hvorav kr. 457 808,- utgjorde sykepenger og kr. 173 986,- utgjorde arbeidsavklaringspenger. I de nevnte tidsrom unnlot hun å oppgi på meldekort eller på annen måte til NAV arbeid hun faktisk arbeidet i X AS og andre steder i Oslo. Dette medførte tap eller fare for tap for NAV.

b)

Gjelder nr. 2 B.

I periodene fra 2. september 2016 til 30. august 2017 og fra 20. september 2017 til 26. mai 2019, forledet han ansatte ved NAV til å utbetale til seg til sammen kr 1 044 432,-, hvorav kr. 500 280,- utgjorde sykepenges og kr. 544 152,- utgjorde arbeidsavklaringspenger. I de nevnte tidsrom unnlot han å oppgi på meldekort eller på annen måte til NAV arbeid han faktisk arbeidet i X AS. Dette medførte tap eller fare for tap for NAV.

II Utlendingsloven § 108 tredje ledd bokstav a, jf. strl (2005) § 15

for forsettlig eller grovt uaktsomt å ha gjort bruk av en utlendings arbeidskraft når utlendingen ikke har nødvendig tillatelse etter loven

Grunnlag:**Gjelder begge**

I perioden april til mai 2019 i Y gate 4 A i Oslo, benyttet de seg av ulovlig arbeidskraft i X AS ved at C jobbet der uten å ha nødvendig tillatelse til det her i riket, eller medvirket til dette.»

- (3) Oslo tingrett avsa 23. november 2020 dom med slik slutning:
- «1. A, født 00.00.1987, frifinnes.
 - 2. B, født 00.00.1985, frifinnes.
 - 3. Sakskostnader idømmes ikke.»
- (4) I tingretten var det dissens om skyldspørsmålet, idet fagdommeren mente at de tiltalte skulle dømmes i samsvar med tiltalen.
- (5) Påtalemyndigheten anket over bevisbedømmelsen og lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Lagmannsretten henviste anken over bevisbedømmelsen til ankeforhandling og stilte anken over lovanvendelsen i bero.
- (6) Borgarting lagmannsrett avsa 1. juli 2021 dom med slik slutning:
- «1. A, født 00.00.1987, dømmes for overtredelse av straffeloven § 372, jf. § 371 bokstav b, utlendingsloven § 108 tredje ledd bokstav a, jf. straffeloven § 15 sammenholdt med straffeloven § 79 bokstav a til fengsel i 10 – ti – måneder.
- Varetekt kommer til fradrag med 3 – tre – dager, jf. straffeloven § 83.
- 2. A dømmes til å betale saksomkostninger for tingretten til det offentlige med 5000 – femtusen – kroner.
 - 3. B, født 00.00.1985, dømmes for overtredelse av straffeloven § 372 og § 371 bokstav b, utlendingsloven § 108 tredje ledd bokstav a, jf. straffeloven § 15 sammenholdt med straffeloven § 79 bokstav a til fengsel i 11 – elleve – måneder.
- Varetekt kommer til fradrag med 3 – tre – dager, jf. straffeloven § 83.
- 4. B dømmes til å betale saksomkostninger for tingretten til det offentlige med 5000 – femtusen – kroner.»

- (7) En samlet lagmannsrett fant at de tiltalte objektivt sett har handlet i strid med bedrageribestemmelsen, og at bedrageriet er grovt. For A var det dissens i spørsmålet om de subjektive vilkår for straff. Et flertall på fem dommere kom til at hun har opptrådt forsettlig, mens et mindretall på to dommere kom til at hun har opptrådt grovt uaktsomt. En samlet lagmannsrett kom til at B har opptrådt forsettlig. Det var ikke dissens angående overtredelsen av utlendingsloven.
- (8) Begge de domfelte har anket til Høyesterett. Ankene gjelder rettsanvendelsen og straffutmålingen, og begge har anført at det foreligger grunner som gjør det særlig viktig å få prøvd sakene for Høyesterett.
- (9) A har anført at den aktiviteten lagmannsretten legger til grunn at hun har utført, ikke faller inn under begrepet «arbeid» som sykemeldte er pliktig å melde fra om til NAV. Hennes aktivitet knyttet til butikken har sammenheng med at foretaket var et familiedrevet selskap som søsknene hadde en naturlig stor interesse av, og som de begge skulle tilbake i arbeid for. De arbeidsoppgavene hun har erkjent å ha utført, er oppgaver som faller under hennes ansvar som styreleder, ikke arbeid hun utførte som butikkmedarbeider.
- (10) Subsidiært er det anført at det ikke er grunnlag for domfellelse for mer enn grovt uaktsomt grovt trygdebedrageri. Angående straffutmålingen er det anført at det generelle utgangspunktet er for strengt. Straffen skulle dessuten vært satt ned i lys av den vanskelige grensedragningen mellom oppgavene hun hadde som styrets leder og som ansatt, og fordi hun faktisk har hatt en alvorlig medisinsk tilstand som hun ikke har gitt uriktige opplysninger om.
- (11) Det er lagt ned påstand om frifinnelse for tiltalens post 1, subsidiært at lagmannsrettens dom oppheves og atter subsidiært at straffen nedsettes.
- (12) Også B har anført at den aktiviteten lagmannsretten legger til grunn at han har utført, ikke faller inn under begrepet «arbeid» som han som stønadsmottaker er pliktig til å melde fra om til NAV. De aktuelle oppgavene ligger langt fra det arbeidet han var sykemeldt fra. Kommunikasjonen mellom søsknene gikk ikke ut over det ansvaret som de hadde i kraft av sine ubetalte styreverv.
- (13) Videre er det anført at straffutmålingen er for streng. Det skulle vært gitt rabatt for de faktiske forhold som er innrømmet.
- (14) Han har lagt ned følgende påstand:
- «1. B frifinnes for tiltalens post 1.
 2. Subsidiært: Lagmannsrettens dom oppheves.
 3. Atter subsidiært: straffen nedsettes.»
- (15) *Påtalemyndigheten* har tatt til motmæle. Det er anført at lagmannsrettens dom er korrekt. Stønadsmottakere plikter å holde NAV løpende informert om man kan utføre arbeid, og da ikke bare det arbeidet man utførte før man ble sykemeldt. Videre er det ikke avgjørende om det foreligger et formelt ansettelsesforhold, eller at man ikke har mottatt lønn på tradisjonelt vis. Man kan heller ikke organisere seg bort fra opplysningsplikten til NAV ved å si at man ikke har arbeidsevne som arbeidstaker og på den måten å få stønader fra NAV, for så å utføre de samme arbeidsoppgavene som styremedlem eller -leder. Det avgjørende er at de tiltalte

ikke var arbeidsuføre, og dermed har gitt uriktige opplysninger til NAV og forledet NAV til å utbetale stønader. Ankene bør ikke tillates fremmet til behandling.

- (16) *Høyesteretts ankeutvalg* bemerker at A og B ble frifunnet i tingretten, men dømt i lagmannsretten. De har derfor ankerett jf. straffeprosessloven § 323 første ledd tredje punktum. Ankene kan bare nektes fremmet dersom ankeutvalget enstemmig finner det klart at de ikke kan føre fram. En nektelse må begrunnes, jf. § 323 andre ledd andre punktum.
- (17) Under ankene over lovanvendelsen har de tiltalte gjort gjeldende at deres aktiviteter knyttet til driften av X AS, Bs aktivitet for Z AS, ikke utgjør arbeid som de var pliktige til å melde fra om til NAV i de periodene de mottok sykepenger og arbeidsavklaringspenger. Begge de tiltalte har vist til at de har vært interessert i familiebedriftens ve og vel, og at kommunikasjonen dem imellom ikke er knyttet til det arbeidet de var sykemeldt fra. Videre er det vist til at A var styreformann og B var styremedlem i selskapet som var ansvarlig eier og driver av butikken.
- (18) Det følger av straffeloven § 371 bokstav b at det er straffbart å uberettiget påvirke resultatet av en automatisert databehandling ved å bruke uriktig eller ufullstendig opplysning og derved volde tap for noen, med forsett om å skaffe seg eller andre en uberettiget vinning.
- (19) Det følger av folketrygdloven § 21-3 første ledd at:
- «En person som krever en ytelse, plikter å gi de opplysninger og levere de dokumenter som er nødvendige for at Arbeids- og velferdsetaten, Helsedirektoratet eller det organ Helsedirektoratet bestemmer skal kunne vurdere om vedkommende har rett til ytelsen. Den som mottar en ytelse, plikter å underrette etaten om endringer i forhold som kan være avgjørende for om vedkommende fortsatt har rett til ytelsen eller for å kunne kontrollere ytelsens størrelse.»
- (20) Arbeidsuførhet er et vilkår for retten til sykepenger, jf. folketrygdloven § 8-4. Dersom man delvis kan utføre sine vanlige arbeidsoppgaver eller nye arbeidsoppgaver etter tilrettelegging gjennom bedriftsinterne tiltak, skal det ytes graderte sykepenger, jf. folketrygdloven § 8-13 jf. § 8-6. For rett til arbeidsavklaringspenger er det et krav om at man har fått arbeidsevnen nedsatt med minst halvparten, jf. folketrygdloven § 11-5. Ytelsen svarer til den delen av arbeidsevnen som er tapt, og det skal alltid vurderes om man har en arbeidsevne som ikke er utnyttet, jf. folketrygdloven § 11-23 andre ledd.
- (21) Lagmannsretten har lagt til grunn at begge de tiltalte hadde redusert arbeidsevne, men at de har hatt en restarbeidsevne som de ikke opplyste NAV om i de periodene de mottok ytelser.
- (22) For As vedkommende er vurderingen basert på at lagmannsretten fant det bevist ut over enhver rimelig tvil at hun «har utført omfattende arbeid i hele tiltaleperioden for X og også noe arbeid for Æ.» Lagmannsretten var «ikke i tvil om at hun har vært sentral i driften av butikken i hele tiltaleperioden selv om hun i liten grad har utført fysisk arbeid.»
- (23) Lagmannsretten fant det bevist ut over enhver rimelig tvil at også B har utført omfattende arbeid for X AS i hele tiltaleperioden i tillegg til noe arbeid for Z AS tidlig i sykemeldingsperioden. Arbeidet, i det minste tilstedeværelsen i butikken, ble ansett som noe mindre omfattende enn A, men lagmannsretten var ikke i tvil om at også han har vært sentral i driften av butikken i hele tiltaleperioden.

- (24) Det har ikke betydning for vurderingen av om opplysningsplikten til NAV er overholdt at arbeidet ble utført på grunn av de tiltaltes interesse for familiebedriftens ve og vel, og at de ville ha en arbeidsplass å komme tilbake til. Det har heller ikke betydning om de utførte andre arbeidsoppgaver enn det deres stillinger omfattet før de ble sykemeldt, eller at de ikke fikk lønn for arbeidet. Det avgjørende er om de tiltalte faktisk hadde arbeidsevne, ikke motivasjonen for at de arbeidet. Opplysninger om arbeidsevnen var nødvendige for å vurdere om de hadde rett til de ytelsene de mottok fra NAV, og var derfor omfattet av opplysningsplikten i folketrygdloven § 21-3.
- (25) Videre har de tiltalte anført at lagmannsretten uriktig har tolket arbeidsbegrepet i folketrygdloven slik at det også omfatter de oppgaver de har hatt i egenskap av sine styreverv. Utvalget kan imidlertid ikke se at dette er treffende. For As del heter det da også uttrykkelig i lagmannsrettens dom:
- «De arbeidsoppgavene lagmannsretten ovenfor har funnet bevist at hun har utført er imidlertid ikke styrelederoppgaver, men derimot oppgaver for en daglig leder eller en betrodd butikkmedarbeider. Lagmannsretten trenger derfor ikke ta stilling til om hun skulle ha opplyst om rene styrelederoppgaver.»
- (26) Utvalget kan ikke se at lagmannsretten har tolket eller anvendt loven uriktig når den, basert på den omfattende aktiviteten den har funnet bevist, har lagt til grunn at de tiltalte har utført arbeid som de var pliktige til å opplyse NAV om, og dermed at de objektive vilkårene for bedrageri, jf. straffeloven § 371 bokstav b, er oppfylt.
- (27) Vurderingen av om A har handlet med forsett eller om det er tale om grov uaktsomhet beror på en vurdering av bevisene, som Høyesterett ikke kan prøve. Det fremkommer klart at lagmannsrettens flertall ikke har vært i tvil om at hun skjønnte at hun utførte arbeid som hun pliktet å opplyse om, og at det førte til at hun fikk ytelse hun ikke hadde krav på. Forsettskravet er riktig anvendt.
- (28) Ved vurderingen av ankene over straffutmålingen er spørsmålet om det foreligger et åpenbart misforhold mellom utmålt straff og de straffbare handlingene, jf. blant annet HR-2019-2169-U avsnitt 53.
- (29) Lagmannsretten har tatt utgangspunkt i trygdebedrageriene i tiltalens post I som bærende for straffutmålingen, og ansett forholdet i tiltalens post II som et skjerpende moment.
- (30) For A utgjorde bedrageriet 631 794 kroner. Lagmannsretten viste til HR-2011-68-U, hvor ankeutvalgets syn var at lagmannsretten korrekt hadde tatt utgangspunkt i en straff av fengsel i ti måneder for et forsettlig trygdebedrageri på 650 000 kroner. Høyesterett i avdeling har vist til dette utgangspunktet i HR-2017-1781-A avsnitt 15. Ut over at straffen også skal omfatte domfellelsen for post II, la lagmannsretten til grunn at det verken foreligger skjerpende eller formildende omstendigheter, og fastsatte straffen til fengsel i ti måneder.
- (31) A anfører at det må tillegges vekt at hun faktisk har vært syk i stønadsperioden, og at hun ikke har gitt uriktige opplysninger om sykdommen. Det avgjørende er imidlertid at ytelsene kunne vært stanset på grunn av de uriktige opplysningene, jf. folketrygdloven § 21-7, og at bedrageriet da omfatter hele det beløpet hun har fått utbetalt. Hun har også anført at det skal tillegges vekt at det er en vanskelig grensdragning mellom hvilke oppgaver hun har hatt som

styreleder og som ansatt. Lagmannsretten har imidlertid kommet til at bedrageriet var forsettlig, og det kan da ikke være grunnlag for å vektlegge dette.

- (32) For Bs vedkommende tok ikke lagmannsretten stilling til den eksakte størrelsen på NAVs tap eller fare for tap. Det fremkommer imidlertid at beløpet uansett er større enn for A, og straffen ble satt til fengsel i elleve måneder. B har anført at lagmannsretten skulle ha vektlagt at han har innrømmet de faktiske forhold.
- (33) Det følger av straffeloven § 78 første ledd bokstav f at det skal tas i betraktning at «lovbryteren har avgitt en uforbeholden tilståelse». I Rt-2005-559 avsnitt 19 fremkommer det at det ikke kreves at den siktede har erkjent straffeskyld, men at tilståelsen «må dekke alle de faktiske forhold som gjør handlingen straffbar – både av objektiv og subjektiv art». B har ikke erkjent å ha gitt uriktige opplysninger til NAV, som er det objektive forholdet som gjør hans handling straffbar. Lagmannsretten har dessuten funnet det bevist at Bs deltagelse i driften har vært mer omfattende enn han selv ga inntrykk av i sin forklaring. Idet han har nektet straffeskyld, bygger domfellelsen på en bred bevisførsel, og hans forklaring synes heller ikke å ha gitt noen nevneverdig prosessøkonomisk gevinst.
- (34) Det kan etter dette ikke sees å foreligge et åpenbart misforhold mellom utmålt straff og de straffbare handlingene for noen av de tiltalte.
- (35) Høyesteretts ankeutvalg finner det på denne bakgrunn enstemmig klart at ankene ikke vil føre frem, jf. straffeprosessloven § 323 første ledd tredje punktum. Ettersom ankeutvalget enstemmig også finner at ankene ikke gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende sak, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken prøvd i Høyesterett, gis det ikke samtykke til ankebehandling, jf. § 323 første ledd andre punktum.

S L U T N I N G

Ankene nektes fremmet.

Hilde Indreberg
(sign.)

Toril Marie Øie
(sign.)

Knut H. Kallerud
(sign.)